

Lapset elokuvantekijöinä: Suuresta hämmennyksestä kohti innostusta ja oivaltavaa oppimista

Tommi Nevala, Valveen elokuvakoulu

Elokvien tekeminen on helppoa. Kyllä, luit aivan oikein. Mikä on sen helpompaa kuin painaa pientä punaista painiketta ja kädessä oleva laite ryhtyy tallentamaan tapahtumia, joita laitteen linssin kautta tallentuu laitteen – ja ihmiskunnan – muistiin. Elokuva on voimakas ja tunteisiin vetoava media. Oma maailmankuvamme perustuu paljolti näkemiimme videoraportteihin ja elokuviin. JFK:n salamurha, terrori-iskut WTC-torneihin, Apollo 11 laskeutuminen kuuhun ja Berliinin muurin sortuminen ovat esimerkkejä tapahtumista, jotka ovat tapahtuneet aivan silmiemme edessä. Olemme voineet seurata niitä jopa suorana lähetyksenä kotisohvalta samalla, kun ne ovat osaltaan muuttaneet maailmaa ympärillämme.

Tarinoiden kertominen on sen sijaan haastavampaa. Vai onko? Oikeastaan sekin on helppoa. Voisi kait sanoa, että vain mielenkiintoisten tarinoiden kertominen on vaikeaa. Vaikeaksi asian tekee määrittely siitä, mikä on mielenkiintoista? Tarvitaanko ylipäätään tarinaa? Voidaanko välittää tarinan sijaan tunteita? Eivätkö tarinat muodostu lähes itsestään tunteiden ja kuvavirran pohjalta? Elokuvan tavoitteena on välittää tarina ja tunne samassa paketissa katsojalle. Luoda jännitteitä elokuvan tapahtumien, henkilöhahmojen sekä päähenkilön toiminnan ja katsojan odotusten välillä. Parhaimmillaan katsomisprosessissa tekijän ja katsojan tunteet toimivat vuorovaikutuksessa. Tämä tekee elokuvasta taidetta. Ilmaisumuodoltaan monisyisen ja rikkaan. Tässä artikkelissa pohditaan elokuvataiteen perusasioita lasten elokuvakasvatuksen näkökulmasta. Mistä on kyse, kun lapset tarttuvat kameraan ja kuvaavat joko omia tarinoita tai todellisuuden tapahtumia?

Elokvanteossa kaksi keskeistä kysymystä ovat mitä ja miten. *Mitä elokuvassa kerrotaan sekä miten tapahtumat kerrotaan?* Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että elokuvat ovat kuvaa ja ääntä. Mutta ne ovat paljon muutakin. Elokuvat ovat representaatiota, tulkintaa ja tunnetta. Kun asiat, ilmiöt tai tapahtumat tehdään elokuvaksi, elokuvantekijä joutuu tekemään paljon erilaisia valintoja ja päätöksiä. Idea ja käsikirjoitus eivät yksin riitä. Ne on elokuvallistettava eli siirrettävä elokuvalliseen muotoon. Romaanikirjailija tekee tapahtumat kirjan muotoon ja elokuvantekijä elokuvan muotoon. Näkökulma, esteettinen tyyli, tarina, juoni, tekniset kysymykset sekä ennen kaikkea ajan, paikan ja toiminnan rajaaminen ovat elokuvantekijää askarruttavia kysymyksiä. Osalla elokuvantekijöistä voi olla tunnistettavampi tyyli, ”käsiala”. Tällaisten elokuvantekijöiden kerronta voi olla tyylikeskeistä, jopa siinä määrin, että itse tarina jää taka-alalle. Tällöin kamera voi toimia osaltaan jopa ajatteluprosessin kuvaajana ja tekijän tunteet välittyvät lopputuotoksessa. Toisaalta yleensä massaviihteessä tyylikeskeisyyden osalta pelataan varman päälle (pois lukien esimerkiksi Marvel-elokuvat, joissa tyylikeskeisyydestä on tullut konventio) ja pyritään viihdyttämään useita eri katsojaryhmiä tekemällä kerronnasta läpinäkyvää ja huomiota herättämätöntä. Tällöin tilaa jää tarinalle ja katsoja ei etäänny tarinasta villien kuvakulmien, nopean leikkauksen tai kamera-ajojen seurauksena.

Nykyään lähes jokainen kantaa tallennusvälinettä tai oikeastaan kokonaista studiota mukanaan. Kutsumme tätä laitetta älypuhelimeksi. Samalla laitteella voi kuvata, editoida, esittää ja julkaista tuotos maailmanlaajuisesti. Tämä tekee meistä kaikista elokuvantekijöitä. Representoimme maailmaa ympärillämme ja ilmaisemme omaa ajattelua ja luovuuttamme liikkuvan kuvan avulla. Audiovisuaalisesta kirjoitustaidosta on tullut kansalaistaito, jonka avulla voimme kertoa omista tunteistamme sen lisäksi, että se on aina ollut media, jolla voimme vaikuttaa. Teknologian kehitys ja nykytilanne ovat synnyttäneet trendejä ja ammatteja, joista emme tienneet mitään vielä vähän aikaa sitten. Mutta mikä parasta, audiovisuaalinen kirjoitustaito ja nykyteknologia ovat mahdollistaneet erityisesti lapsille mielekkään tavan työskennellä yhdessä ja oppia yhdessä. Lapset ovat mainioita ja innokkaita elokuvantekijöitä, joilta harvoin loppuvat ideat kesken.

Puhdasta elokuvaa

Eräs hieno asia lasten tekemissä elokuvissa on se, että ne ovat lähtökohtaisesti säännöistä vapaita, ns. puhdasta elokuvaa. Yleisesti elokuvakerronta koetaan konventionaalisenä. Elokuvakerronnan normit ja konventiot ovat muotoutuneet aikojen saatossa pääosin palvelemaan katsojia tekemällä katsomisprosessista helpomman. Normit ja konventiot synnyttävät odotusarvoja, joita katsoja olettaa elokuvassa tapahtuvan ja esiintyvän. Lapsilla on mahdollisuus olla luova ilman sääntökirjoja ja kahlitsevia normeja. Toki tietyt reunaehdot ja pedagogiset tavoitteet työskentelylle pitää olla olemassa, mutta ne tulisi olla huomaamattomia ja ymmärrettäviä ohjeita, jotka helpottavat tekemisprosessia ja kenties sitä myöten myös tuotosten katsomista.

Lapsen ei tarvitse oppia kaikkia elokuvanteon ja -kielen hienouksia heti ensimmäisen elokuvan tekemisen aikana. Ylipäänsä oppimisprosessin tulisi olla lapsilähtöinen ja kokemuspohjainen. Tässä pätee vertaus perinteiseen kirjoitustaitoon: lapsi ei osaa aluksi kirjoittaa vaan harjoittelee kirjaimia, jotka muistuttavat huteria harakanvarpaita. Samalla tavoin lapsi opettelee kirjoittamaan kameralla. Kirjoittamaan oppii parhaiten kirjoittamalla ja kokeilemalla. Lapsi oppii nopeasti ja on pian valmis kirjoittamaan tarinan, esityksen, runon tai jopa esseen. Pääasia, että lapselle annetaan tilaa kokeilla ja tutustua mediaan ja sen avulla tapahtuvaan itseilmaisuun.

Oivaltamalla oppiminen on tärkein elementti lasten elokuvanteossa ei se, että aikuinen kertoo vieressä tai luennoi oppitunnin alussa, miten tulisi tehdä ja kuvata. Mitä ja miten -kysymykset tulisivat olla lapsen luovuutta ohjaavia kysymyksiä, joihin he etsivät prosessin aikana vastauksia. Aikuisen apua toki voidaan tarvita ja tarvitaankin, kun tehdään ryhmätyötä ja työskennellään tiettyjen reunaehtoien mukaisesti (esimerkiksi koulun oppitunnit). Tällöin aikuisen roolin tulisi olla avustaja, joka ohjaa ryhmää kulkemaan oikealla polulla. Taitava aikuinen ohjaa lapsia niin, että lapset omaksuvat tehdyt päätökset ominaan ja aikuinen kunnioittaa lasten näkemystä. Kyse ei ole aikuisen tekemästä elokuvasta vaan lasten tekemästä elokuvasta. Tulosta ei siis voi tai

edes kannata mitata tai arvioida vertaamalla sitä siihen, kuinka aikuinen vastaisi kysymyksiin mitä ja miten.

Seuraavassa avataan lyhyesti elokuvantekemisessä huomioonotettavia asioita, kun työskennellään lasten kanssa. Elokuvanteon prosessin eri työvaiheiden sisällöistä on kirjoitettu aiemminkin, joten seuraavassa näkökulmaksi on valittu viisi tekijää, joita kannattaa pohtia ennen kuin järjestää lapsille mahdollisuuden elokuvailmaisuun ja -harrastamiseen.

Elokuvanteko on abstraktia hahmottamista

Elokuvan tekeminen on abstraktia hahmottamista ja ajattelun tekemistä näkyväksi. Lasten abstraktin hahmottamisen kyky kehittyy vielä teini-iässä ja sen jälkeenkin. Voisi sanoa, että etenkin lapsilla elokuvan tekeminen ja erityisesti niiden suunnitteleminen venyttää ajattelukyvyyn rajoja. Elokuvan idean näkeminen valmiina elokuvana tai käsikirjoituksen näkeminen kuvasuunnitelmana vaatii abstraktin hahmottamisen taitoja. Konkreettisesti elokuva nähdään ensimmäisen kerran vasta leikkausvaiheessa, kun kuvattuja otoksia perättäin asettamalla muodostuu kohtauksia ja merkityksiä.

Abstraktin hahmottamisen kysymys tulee huomioida, kun työskennellään lasten ja eritoten alakouluikäisten lasten kanssa. Idean näkeminen valmiina tuotoksena voi olla haastavaa jopa aikuiselle. Ongelmat abstraktin hahmottamisen kyvyn osalta näkyvät lasten ideoinnissa ja siinä, millaisia elokuvia ylipäätään halutaan ryhtyä tekemään. Lapset eivät myöskään välttämättä osaa suhteuttaa ideoitaan käytettävissä olevaan aikaan tai muihin käytössä oleviin resursseihin kovin hyvin. Tästä johtuen onkin hyvin yleistä, että lapset ideoivat elokuvia, joissa tapahtumat käydään useissa eri lokaatioissa eli tapahtumaympäristöissä. Ryhmän vetäjän tehtävänä on suodattaa ideat valittujen reunaehtojen ja käytössä olevien resurssien mukaisesti.

Abstraktin hahmottamisen kannalta erittäin tärkeä asia on idea. Idea on myös elokuvan – ja kaiken tarinankerronnan alkusiemen. Se on yhteydessä siihen, millainen elokuva lopulta tekoprosessin tuotoksena syntyy. Idea ja siitä syntynyt tarina käännetään elokuvaksi – elokuvan kielelle. Siitä elokuvantekemisessä on kyse. Samasta ideasta voisi kirjoittaa myös vaikkapa kirjan, jolloin olisi käytössä erilainen kerrontatapa ja keinot.

Lasten ideoita täytyy kunnioittaa ja ymmärtää. Haasteelliseksi työn tekee se, että ryhmässä voi olla useita ideanikkareita ja kaikkien ideoita on vaikea siirtää tuotantoon. Hyvässä ideassa pitää olla omaperäisyyttä. Omaperäinen idea toimii aina ja antaa paljon anteeksi teknisille kömmähdyksille. Hyvä idea herättää kiinnostuksen ja halun nähdä elokuva valmiina. Kannattaa myös ajatella niin, että yksinkertaista ideaa on helpompi lähestyä elokuvallisesti moniulotteisemmin. Useissa menestyselokuvissa on yksinkertainen idea ja lähtökohta. Hyvät ideat muodostavat tarinaan jännitteitä, jotka pitävät katsojan otteessaan. Hyvän idean voi kirjoittaa runoksi, novelliksi tai romaaniksi. Miksi se olisi juuri hyvä elokuvana? Miten idea tulisi kertoa ja kääntää elokuvan kielelle?

Ryhmätyöstä ja -dynamiikasta sekä ryhmän ilmapiiristä

Lasten elokuvaprojektit ovat keino kehittää ryhmätyötaitoja. Lapsi ei ole valmis kantamaan vastuuta päätöksenteosta siinä määrin, mitä elokuvantekijä joutuu kohtaamaan oikeassa elokuvantekijän elämässä. Tämä ei ole ongelma eikä se ole edes tarkoituksenmukaistakaan. Lasten tekemä elokuva tulisi olla kaikkien yhteinen elokuva ja lapsilla tulisi olla tunne siitä, että on ollut tekemässä elokuvaa ja osallistunut päätösten tekemiseen. Lahjakkuuksia ja erityistaitoja tulee kuitenkin hyödyntää, mutta aina kannattaa antaa tilaa myös muille kehittyä ja oivaltaa, rohkaistua ja herättää uteliaisuus elokuvaan.

Taiteelliset erimielisyydet ovat mahdollisia 100 miljoonan dollarin Hollywood-tuotannossa kuin myös koulun kellarissa kuvatussa nollan euron lyhytelokuvassa, jonka tekijät ovat ensimmäistä kertaa tekemisissä elokuvanteon kanssa ryhmänä. Matka koulun kellarista Hollywoodiin tuntuu pitkältä, mutta ryhmä tekee käytännössä samoja asioita ja etsivät elokuvailmaisella vastauksia samoihin kysymyksiin: mitä? ja miten?

Ryhmädynamiikka kehittyy nopeasti elokuvanteossa. Jos se koetaan ongelmaksi, hyvän ilmapiirin ja ryhmädynamiikan luomiseen on olemassa hyviä harjoituksia, joilla lapset saadaan toimimaan luovasti yhdessä ja puhaltamaan yhteen hiileen. Erimielisyyksien ennaltaehkäisyssä ja setvimisessä on ryhmän vetäjän rooli tärkeä. Vetäjän työ on luoda ryhmälle ilmapiiri, missä on hyvä työskennellä. Tämä on itse asiassa yksi vetäjän tärkeimmistä tehtävistä. Ryhmiä, joissa vallitsee turvallinen, stressitön ja positiivinen ilmapiiri ei ole valmiiksi tarjolla. Vetäjä on vastuussa siitä, että jokaisessa ryhmässä rakennetaan oman ainutlaatuinen ryhmädynamiikka ja ilmapiiri. Ilmapiiriä on myös muistettava jatkuvasti pitää yllä prosessin aikana. Lapsia tulisi kuunnella ja heidän mielipiteitään arvostaa. Vetäjä voi hyödyntää lapsilta saatua informaatiota hyvän ilmapiirin rakentamisessa. Hyvä ilmapiiri luodaan ottamalla huomioon lasten kokemukset, kiinnostuksen kohteet, tunteet ja vuorovaikutus toisten kanssa. Haasteena on se, miten huomioida nämä isommassa ryhmässä, missä jokainen lapsi on yksilö omine kokemuksineen, tunteineen ja kiinnostuksen kohteineen.

Elokuva ilmaisu- ja kerrontamuotona

Mitä lapsen tulisi tietää elokuvasta? Entä ryhmän vetäjän tai opettajan? Elokuvan perusolemus on representaatio. Elokuvissa on useimmiten pohjana jokin valmis idea, tarina tai käsikirjoitus, joka on tarkoitus esittää (representoida) elokuvan muodossa. Edellä mainitut mitä esitetään? ja miten? ovat representaatioon liittyviä peruskysymyksiä elokuvantekijälle. Elokuvakerronta on lisäksi ajan, tilan ja toiminnan rajaamista. Muutama esimerkki: elokuvan tarinan tapahtumat voivat kestää päiviä, viikkoja jopa vuosikymmeniä, mutta silti itse elokuva kestää pari tuntia – tai vain viisi minuuttia. Ilmaisussa kamera voi tallentaa elokuvamaailmaa vain yhden kuvarajauksen kerrallaan (pois lukien 360-elokuvat), jolloin merkitykselliseksi tulee se, a) millaisia asioita (tilaan ja toimintaan liittyen) elokuvantekijä haluaa katsojan huomioivan

yksittäisistä otoksista ja b) millaisia merkityksiä perättäiset otokset katsojassa synnyttävät.

Elokuvakerronnan kautta tarinaan muodostuu jännitteitä, joihin katsoja reagoi prosessoimalla niitä aiempiin näkemiinsä elokuviin ja elokuvakokemuksiinsa. Tähän vaikuttaa se, millaisia tunteita elokuvan avulla ilmennetään tai millainen tarina kerrotaan ja miten se esitetään / näytetään. Elokuvataide on näyttämistä, missä perättäiset kuvat (otokset) ovat kuin perättäin asetettuja sanoja. Nämä kuvat eli sanat muodostavat elokuvaan kohtauksia eli tavallaan lauseita. Elokuvailmaisuus on audiovisuaalista kirjoittamista, johon on olemassa tietyt elokuvan aakkoset. Aakkoset tekevät myös lukemisesta (katsomisesta) helpompaa. Mediakasvatuksen näkökulmasta audiovisuaalisen lukutaidon kehittyminen voi olla perinteisen lukutaidon opettelun tavoin aluksi mekaanista, sitten ymmärtävää ja lopulta kriittistä lukemista.

Olemme ehkä kaikki nähneet elokuvia, jotka ovat ns. valtavirran ulkopuolella ja niitä saatetaan kutsua vaikkapa taide-elokuviksi. Niissä kerronta on odottamatonta, sääntöjä rikotaan ja kerronta voi olla epälineaarista ja -loogista. Usein katsoja voi kokea tällaisen elokuvan haastavaksi, mutta silti nauttia siitä. Tästä pääsemmekin seuraavaan asiaan: Ei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä elokuvia. Elokuvia on useanlaisia, niin kuin on tekijöitäkin. Usein kaupalliset ja massoille suunnatut elokuvat voivat olla persoonattomia, joissa ei näy varsinaisesti tekijän ”kädenjälki” siinä määrin kuin esimerkiksi taide-elokuvassa tai tyylikeskeisessä elokuvassa. Elokuvia tarvitaan erilaisiin asiayhteyksiin ja tilanteisiin: viihde-elokuva tai ns. aivot narikkaan -elokuva, taide-elokuva, dokumentaarinen elokuva, tyylikeskeinen elokuva. Kaikille löytyy oma kohdeyleisönsä ja hetkensä.

Elokuvateoksella on siis jokin muoto ja toisaalta myös sisältö. Kumpi näistä on tärkeämpi ja oleellisempi? Riippuu tapauksesta. Tyylikeskeisessä elokuvassa muoto voi olla hyvinkin hallitseva, kuten jossain tapauksissa myös viihde-elokuvissa (esimerkiksi toimintaelokuvat), jolloin sisällöllisesti anti voi olla suhteellisen ohutta. Sisältöön painottuvat elokuvat voidaan toteuttaa niin, että muoto ei vie katsojan huomiota vaan se kiinnittyy elokuvan sanomaan ja viestiin. Toisaalta on tärkeää, että muoto ja sisältö tukevat toisiaan. Joissain tapauksissa tällaista ”normia” voidaan myös rikkoa eli käyttää sitä teho- tai tyylikeinona. Lasten taidot sekä muodon (ilmaisuus) että sisällön (juoni) osalta kehittyvät elokuva elokuvalla. Aikuinen ohjaa oppimisprosessia ja voi tuoda esille erilaisia ilmaisuun ja juonen kehittelyyn liittyviä mahdollisuuksia, mutta ei liian paljon kerrallaan. Vaikeaa vetäjän työssä onkin tietää, mikä on juuri oikea määrä. Eri ryhmillä se voi olla täysin eri määrä informaatiota esimerkiksi kerronnan keinoista. Vetäjän kannattaa pitää mielessä, että yhdellä kertaa ei kannata opettaa liikaa asioita. Kiiruhtamisen taktiikka ei ole hyväksi medialukutaidon eikä myöskään elokuvan opettamisessa. Aina kannattaa jättää jotakin myös seuraavaan kertaan. Vetäjälle voi tulla helposti houkutus antaa neuvoja, miten lasten tekemästä elokuvasta saisi paremman. Tiettyyn pisteeseen saakka tämä on täysin hyväksyttävä ja toivottavakin tapa. Sillä tavoin voidaan esitellä lapsille kerronnankeinoja, joita he voivat sitten oppia käyttämällä näitä neuvoja omassa elokuvassaan. Koska elokuvantekijöinä ovat lapset, niin lopulta näitä neuvoja voi helposti kerääntyä aikamoinen määrä. Usein vetäjän täytyy olla myös toteuttamassa näitä neuvoja (koska lapset eivät välttämättä tiedä

miten neuvo käytännössä tehdään), joten lopputulos voi olla enemmän aikuisen silmin tehty kuin lasten. Lasten tekemistä elokuvista ei tulisi tehdä ”sääntöelokuvia” vaan niiden yhteydessä tulisi nauttia juuri ilmaisun raikkaudesta ja puhtaudesta. Tärkeä huomio vetäjälle on se, että vain lapset osaavat tehdä sellaisia elokuvia, joita lapset tekevät. Lasten tekemän elokuvan tulisi myös näyttää lasten tekemältä, ei aikuisen tekemältä. Harmittavan usein näkee myös jälkimmäisiä.

Millaisia lasten tekemät elokuvat ovat? Pienten lasten elokuvat ovat yleensä teknisesti hapuilevia ja vaatimattomia. Tämä on ihan ok ja luonnollinen juttu, sillä ajatellaanpa vaikka perinteistä kirjoitustaitoa ja miten se kehittyy pienellä lapsella. Ei voi siis olettaa, että kameralla kirjoitus sujuisi heti. Audiovisuaalinen kirjoitustaito kehittyy, kun sitä käyttää ja antaa lapselle mahdollisuuden oivaltaa itse. Vähitellen elokuvan kieli, kielioppi, aakkoset tulevat tutuksi ja kameraa osataan käyttää luovasti. Tämän vuoksi pienten lasten elokuvantekemisessä ei tarvitse välttämättä opettaa elokuvan konventioita tai sääntöjä. Ne toki tekevät elokuvien katsomisesta ja osin opettamisestakin helpompaa, jos elokuvassa on käytetty kieltä, johon olemme tottuneet. Toisaalta ne myös rajoittavat ilmaisua. Säännöt ovat syntyneet elokuvaan pitkälle kaupallisten tavoitteiden seurauksena. Säännöistä on muotoutunut konventioita, joita suuri yleisö on tottunut odottamaan. Tällainen elokuvallinen evoluutio ei tietystikään hyödynnä kaikkea sitä ilmaisullista potentiaalia, mitä elokuvamedialla ja teknologialla olisi mahdollista tarjota. Nykyään monet aiemmin voimassa olleet ”säännöt” on saatettu jopa kuopata, kun niiden rikkomisesta itsessään on tullut konventio.

On aivan oikein antaa lasten tehdä elokuvia, joiden kieli perustuu säännöistä vapaalle ilmaisulle. Tällöin valmis elokuva voi tuntua vaikealta seurattavalta eikä siinä ehkä ole päätä eikä häntää. Ei hätää, tämä on hyvä lähtökohta ja toimii oivana tutustumisena elokuvamediaan: *mitä* ja *miten* sillä tehdään asioita. Kun harjoitellaan lisää (eli tehdään ja kuvataan lisää), kerronta alkaa vähitellen kehittyä, vaikka sitä ei opetettaisikaan opettajälhtöisesti. Riittää kunhan kevyesti ohjataan pysymään oikealla polulla ja välillä annetaan ohjeita, jos suunta tuntuu olevan hukassa. Kannattaa muistaa, että hienointa lasten tekemisessä elokuvissa on se, että ne ovat säännöistä vapaata, puhdasta elokuvaa.

Teknologialla ei ole tunnetaitoja – siksi tarvitaan ihminen

Tunteet ovat olennainen osa elokuvailmaisua. Elokuvakameralla ei ole tunteita, mutta elokuvantekijän tunteet vaikuttavat siihen, millainen elokuvasta muodostuu. Elokuvan katsojan tunteet puolestaan ohjaavat katsomiskokemusta. Kun tekijän ja katsojan tunteet kohtaavat ja ovat vuoropuhelussa toistensa kanssa ollaan hyvin lähellä taiteen olemusta. Elokuvien tekeminen on tapa käsitellä tunteita ja oppia niistä.

Tekemisprosessi ja päätöksenteko, elokuvan juoni, näyttelijäsuoritukset, elokuvan valmistuminen, ryhmätyötilanne sisältävät kaikki erilaisia tunteita. Jokaisella ryhmän jäsenellä on tunteet, joita pulpahtelee esiin tekoprosessin yhteydessä lasten ollessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Elokuvien tekeminen onkin oiva tapa harjoitella lasten tunnetaitoja. Elokuvaprojektin alkuvaiheessa ideointi, ryhmätyöskentely ja

abstraktin hahmottamisen haasteet saattavat aiheuttaa suurta hämmennystä lapsilla, mutta se on myös avain oivaltavaan ja mielekkääseen oppimiseen.

Mediateknologia on ollut keskeinen tekijä ihmisen (luovassa) ilmaisussa ja elämässä aivan alusta alkaen: metsästys- ja työvälineet, kallio- ja luolamaalaukset tai vaikkapa esihistorialliset soittimet ovat tarvinneet tietynlaista ”teknologiaa” tai ”mediaa” eli välinettä tietyn päämäärän saavuttamiseksi. Teknologian kehittyminen on ollut myös avain ihmisen kognitiivisen ajattelun kehittymiselle. Elokuvaaminen tarvitsee myös koneen, joten kysymystä tekniikasta ja teknologiasta ei voida sivuuttaa. Elokuvalisessä ilmaisussa välineenä toimii mekaaninen laite, jota ohjaamassa ovat ihmisen ajattelu (järki) ja tunteet. 1800-luvun lopulla Lumièren veljesten Kinematografi oli tällainen laite, jolla pystyttiin sekä tallentamaan että esittämään elokuvia. Kinematografi sai kuvat liikkumaan ja antoi ihmisille keinon vierailta maailmoissa, joita he eivät olleet ennen kokeneet.

Elokvien tekeminen ei ole kuitenkaan tekninen laji sanan varsinaisessa merkityksessä. Toki tekniikkaa on paljon, jotta kuva ja ääni tallentuvat laadukkaasti. Tallennusvälineen lisäksi voidaan tarvita lisälaitteita, kuten mikrofoni tai valoja. Lähtökohtaisesti kuitenkin kinematografi on väline tai toimintapa asioiden havainnointiin, ilmaisuun, tallentamiseen ja jakamiseen. Sen avulla voidaan elokuvallistaa tarinoita, tapahtumia tai vaikkapa ajattelua. Tekniikka tai media itsessään ei ole huomion kohde elokuvanteossa – sen ei ainakaan pitäisi olla. Tosin näinkin varmasti joskus on. Pedagogisessa mielessä media voi olla myös oppimisen kohteena. Elokvanteossa huomion kohteena tulisi olla enneminkin se, mitä tekniikalla ja medially voi tehdä. Elokvatutkija James Monaco on sanonut, että elokvamedially voi tehdä kaikkea, pitää vain huomioida, mikä on tekemisen arvoista. Kamera voi tallentaa (ja esittää) tarinoita, havainnoida todellisuutta tai se voi olla väline, joka edesauttaa uuden oppimista, kuten kamerakynän pedagogiikassa ajatellaan. Tekniikally ja laitteilly ei ole tunteita, siksi elokvataiteessa ilmaisun ydin on tunteissa sekä teoksen tekijän että vastaanottamisessa teoksen katsojan osally. Tarvitaan siis ihmisen ajattelua ja tunteita, jotta mekaaninen laite – kamera – saadaan toimimaan luovasti.

Toiminnan tavoitteet

Mikä on lopultta perimmäinen tavoite, kun lapset ryhtyvät tekemään elokvua? Miksi opettaja on käynnistänyt luokan elokvaprojektin? Mikä on hänen motiivinsa järjestää tällaista toimintaa? Onko opettajan motiivi pedagoginen vai haluaako hän tarjota oppilailleen ”vastapainoa koulutyölle”? Elokvua ja elokvakasvatusta ei tulisi pitää ainoastaan viihteenä tai palkintona, silloin yleensä jää hyödyntämättä elokvan pedagogiset mahdollisuudet elokvien tekemiseen, kamerakynän pedagogiikkaan ja elokvien katsomiseen liittyen. Tässä artikkelissa on tarkasteltu elokvakasvatusta nimenomaan lasten elokvantekemisen näkökulmasta. Mikä lasten silmissä voisi olla tavoitteena? Usein opettaja ajattelee ja tarkastelee prosessia ja oppilaat lopputulosta. Kummallakin on siis painoarvoa. Hienoa olisi, jos myös oppilaat osaisivat ajatella prosessia mielekkäänä oppimiskokemuksena. Jos ja kun prosessi on kokemuksellinen ja oppilaslähtöinen, niin näin varmasti usein tapahtuukin.

Lähtökohtaisesti tavoitteet kouluympäristössä tapahtuvalle elokuvakasvatustoiminnalle (joka liittyy omien elokuvien tekemiseen) ovat yhteydessä opetussuunnitelmiin ja niihin taitoihin, joita kouluopetuksella halutaan kehittää tai tuoda esiin. Suurella osalla lapsista on riittävät mediataidot elokuvien tekemiseen teknisesti (kuvaaminen ja editointi). Näitä taitoja tulisi hyödyntää osana kouluopetusta eikä ainoastaan vain elokuvien tekemisessä vaan myös yhdistettynä eri oppiaineiden opetukseen. Elokuvanteko sen sijaan ei voi lähetä ajatuksesta, että lapsen tulisi tietää elokuvasta, ilmaisusta ja kerronnasta tyhjentävästi. Lapsen ja nuoren tulisi kokeilla, hämmentyä, innostua ja oivaltaa yhdessä toisten lasten kanssa. Tällä tavoin luodaan toimintaympäristö, missä oppimista tapahtuu usealla eri alueella konstruktivisesti ja kognitiivisesti.

Tavoitteet voidaan jakaa eri osa-alueiden mukaisesti, oli kyseessä sitten ryhmätyötaidot, medialukutaito, osallisuus, ilmaisu, lopputulos jne. Yleisesti ottaen tavoitteena voisi olla, että elokuvantekoprosessin seurauksena lasten uteliaisuus elokuvataidetta ja -kulttuuria kohtaan heräisi. Elokuvantekoon osallistuvat lapset oivaltaisivat asioita elokuvasta, elokuvakerronnasta ja -ilmaisusta ja voisivat elokuvallistaa omaa ajatteluaan, tunteitaan, tekemiään tarinoita sekä tapahtumia omasta todellisuudestaan. Ennen kaikkea olisi tärkeää saada aikaan sellaiset edellytykset, että lapset voivat harrastaa elokuvaa ja viettää mielekästä aikaa yhdessä toisten lasten kanssa.